

Konferenca: Prvi odmev na okrožnico *Magnifica Humanitas*

Prispevek Magnifica humanitas k razvoju družbenega nauka Cerkev

Prof. Stjepan Baloban

Okrožnica »Magnifica Humanitas« papeža Leona XIV. je del družbenega nauka Katoliške Cerkev. Od prve socialne okrožnice »Rerum novarum« papeža Leona XIII. leta 1891 do danes je Cerkev v okviru svojega nauka objavila več kot 45 socialnih dokumentov različnih vrst in zavezujoče moči. Med temi socialnimi dokumenti so tudi socialne okrožnice. Nekatere so bile objavljene ob obletnicah prve socialne okrožnice »Rerum novarum«. Tako je bila »Magnifica humanitas« objavljena 15. maja 2026, na 135. obletnico »Rerum novarum«.

Skladno s tem je »Magnifica humanitas« socialni dokument Katoliške Cerkev in kot *socialna okrožnica* izjemno pomemben del uradnega nauka Cerkev.

Že na samem začetku je treba poudariti, da je za razumevanje vsebine in sporočila te *prve in programske* okrožnice papeža Leona XIV. pomembno omeniti in vedno imeti v mislih, da gre za *socialno* okrožnico. Tega na primer niso prepoznali civilni in cerkveni mediji na Hrvaškem v svojih prvih komentarjih po slovesni predstavitvi v Vatikanu 25. maja 2026. Okrožnica namreč od začetka do konca temelji na katoliškem družbenem nauku kot cerkveno-teološki doktrini katoliške Cerkev glede dogajanja v svetu. V obširnem uvodu ter v prvem in drugem poglavju Leon XIV. pojasnjuje, zakaj ima Cerkev legitimno pravico, da se vključuje v svetne zadeve, pri tem pa upošteva avtonomijo zemeljskih stvarnosti. Cerkev to počne na podlagi svojega družbenega nauka, ki se je razvijal od papeža Leona XIII. do danes, kot je prikazano v 1. poglavju »Dinamično razmišljanje, zvesto evangeliju«.

Družbeni nauk Cerkev kot »dinamično razmišljanje, zvesto evangeliju« – beremo v številki 27 MH – »ni priročnik načel in norm«, ampak »proces skupnega razločevanja«. »Rojen iz srečanja med večno resnico evangelija in vprašanji zgodovine« se družbeni nauk Cerkev »pusti izzivati znamenjem časa in črpa moč iz prispevkov znanosti, kulture in človeške izkušnje« (MH 27). (konec citata) V tem kontekstu papež Leon XIV. analizira dosedanji razvoj in s svojimi razmišljanji prispeva k sedanjemu in prihodnjemu razvoju družbenega nauka Cerkev v zvezi z delovanjem Cerkev v svetu.

Treba je reči, da se v 135-letnem razvoju cerkvenega družbenega nauka doslej še noben papež ni tako temeljito ukvarjal z družbenim naukom. To ni naključje. Ta socialna enciklika kaže, da bi morali verjeti novoizvoljenemu papežu Prevostu, ko je na dan svoje izvolitve prevzel ime

Leon XIV., po papežu Leonu XIII. Še bolj pa bi morali verjeti vsemu, kar je v prvem letu svojega pontifikata povedal o družbenem nauku Cerkve. Na žalost je večina ljudi to spregledala. Tu navajam le njegove besede z dne 17. maja 2025, enajst dni po izvolitvi za rimskega škofa: (citiram) »Pri tako pomembnih vprašanjih je družbeni nauk Cerkve poklican, da ponudi ključne za razlago, ko vzpostavljajo dialog med znanostjo in moralno vestjo ter tako bistveno prispevajo k znanju, upanju in miru.« V tem kontekstu je izrekel tudi misel, ki je postala rdeča nit v prvem letu njegovega pontifikata: »Obstaja vse večja potreba po družbenem nauku Cerkve, na katero moramo odgovoriti« (konec citata) (Govor, Fundacija Centesimus Annus, 11. maj 2025).

V okrožnici »Magnifica humanitas« papež ponuja več opredelitev cerkvenega družbenega nauka. Tukaj je nekaj izmed njih: »Danes je družbeni nauk Cerkve dediščina modrosti, v kateri najdemo načela za razmislek, merila za presojanje in konkretne smernice za delovanje... »Ne gre za statičen niz pojmov, ampak živo telo resnice, ki varuje in razlaga človeško poklicanost k polnemu in pravičnemu življenju (MH 3). »Družbeni nauk Cerkve je živa realnost v dialogu z zgodovino, kulturami in znanostmi. Hkrati ohranja jedro nespremenljivih resnic. Zaradi tega ga je mogoče obravnavati kot obliko modrosti, ki je sposobna voditi osebno in družbeno življenje vernikov tudi danes« (MH 46), tako papež o družbenem nauku Cerkve.

V civilnih in do neke mere tudi v cerkvenih krogih se pogosteje navaja, da gre za okrožnico o »umetni inteligenci«. Glede na moje dolgoletno ukvarjanje z družbenim naukom Cerkve in po branju okrožnice se ne morem strinjati s trditvijo, da gre za cerkveni dokument o umetni inteligenci. Gre v prvi vrsti za *socialna* okrožnica, v kateri je poudarek na *ohranjanju človeške osebe* v dobi umetne inteligence. Kot nakazuje naslov »Magnifica humanitas« in zlasti podnaslov »O ohranjanju človeške osebe v dobi umetne inteligence«, je poudarek na »ohranjanju človeške osebe«. Ne le na »zaščiti človeške osebe«, kot je bila takoj po objavi prevedena v hrvaščino. »Ohranjanje« (italijansko: *sulla custodia della persona umana*; nemško: *über die Bewahrung des Menschen*) pomeni, da je človeška oseba resnično tako ogrožena, da je treba resno razmisliti o njenem ohranjanju, ne le o njeni zaščiti.

Ameriški papež, ki je diplomiral iz matematike, preden se je posvetil teološkemu študiju, in ki je kot Američan zelo dobro seznanjen s prednostmi, pa tudi nevarnostmi tehnološkega razvoja, zlasti umetne inteligence, poziva k dialogu o umetni inteligenci, ki naj temelji na načelih družbenega nauka Cerkve. Vendar pa so v okrožnici obravnavana številna druga vprašanja in probleme: vprašanja vojne in miru, zlasti kulture, ali bolje rečeno »nekulture« moči, ki se neusmiljeno širi in uničuje svet, kakršnega smo poznali do sedaj. Ameriški papež poudarja pozitivne vidike, vendar se »zelo zaveda« nevarnosti, ki jih predstavlja potencialni razvoj tehnologije in umetne inteligence, zato na podlagi »bogate dediščine« družbenega nauka

Cerkve poziva vse zainteresirane strani po vsem svetu, naj se vključijo v dialog. Eden od ključnih akterjev v razvoju umetne inteligence, mlad znanstvenik Christopher Olah, se je odzval in z navdihujočim govorom na predstavitvi v Vatikanu 25. maja letos pozval k sodelovanju. Kdo se bo še odzval povabilu vodje Katoliške Cerkve, ki postaja »simbol boja za mir« v današnjem svetu, ogroženem s kataklizmo vojne, bo pokazala prihodnost.

Upamo lahko, da bo papež Leon XIV. nadaljeval z razvojem družbenim nauka Cerkve in ga preoblikoval v socialno sporočilo, ki bo širilo kulturo dialoga, ki je danes tako nujno potrebna po vsem svetu, tako znotraj Cerkve kot zunaj nje.

Prepričan sem, da bo vsebina okrožnice »Magnifica humanitas« zaznamovala čas, ki je pred nami, tako v življenju same Cerkve kot zlasti v odnosu kristjanov in Cerkve do dogajanja v svetu. Družbeni nauk Cerkve kot »dediščina modrosti« in »sredstvo dialoga« odpira različne možnosti za sodelovanje v svetu, ki se, po besedah papeža Leona XIV., sooča z nujnimi vprašanji: »Kam gremo? Kateri cilj želimo doseči? Katero smer naj izberemo kot posamezniki in kot človeška skupnost?« (MH 6).

Premislek ob izidu okrožnice Magnifica Humanitas

prof. dr. M. Gams

Spoštovani profesorji, kolegice in kolegi, dragi udeleženci, najprej se zahvaljujem Katedri za moralno teologijo za povabilo in za to, da smo se danes lahko skupaj ustavili ob pomembnem dokumentu – prvi okrožnici papeža Leona XIV. *Magnifica Humanitas*. Priznati moram z vso intelektualno odprtostjo, da do tega besedila gojim globoko spoštovanje in pieteto, tako glede formalne avtoritete Svetega očeta kot glede vsebinske teže njegovih argumentov.

Papež Leon XIV. v njem z veliko resnostjo in jasnostjo opozarja na tveganja, ki jih prinaša hitri razvoj umetne inteligence. V celoti soglašam z njim, da mora človeško dostojanstvo ostati osrednje hermenevtično merilo pri presoji vsake nove tehnologije. Prav tako se strinjam, da umetna inteligenca ni nevtralna, temveč da odraža vrednote in ontološke predpostavke svojih ustvarjalcev ter da potrebujemo odgovornost, transparentnost in etično usmeritev. Papeževo opozorilo pred tehnokratskim paradigmom in pred nevarnostjo, da bi človeka reducirali zgolj na podatke ali zmogljivost, je resno in hermenevtično relevantno.

Kljub temu pa moram z vso intelektualno poštenostjo izraziti tudi drug vidik – in to v ničemer kontradiktorno okrožnici.

Po mojem globokem prepričanju in ob tehničnih argumentih je umetna inteligenca največji dosežek človeštva doslej in hkrati edini resnično močan potencialni rešitelj človeštva v 21. stoletju. To ni hiperbola. Umetna inteligenca je epohalna in fenomenalna tehnologija, ki nam omogoča, da končno sistematično naslovimo probleme, ki so človeštvo spremljali tisočletja: revščino, bolezni, neenakost, strukturne krivice, izkoriščanje in omejitve človeškega uma.

S pravilno usmerjenim razvojem umetne inteligence lahko dramatično povečamo produktivnost in BDP, kar neposredno pomeni več sredstev za izobraževanje, zdravstvo in socialno varnost. Umetna inteligenca že danes omogoča zgodnje odkrivanje bolezni, pospešeni razvoj novih zdravil, optimizacijo oskrbe z energijo in hrano ter izobraževanje otrok v najbolj oddaljenih delih sveta. Omogoča nam, da zmanjšamo delež rutinskega in ponavljajočega dela ter povečamo prostor za ustvarjalno, človeško delovanje. Povečuje blaginjo, zmanjšuje neenakosti in odpira vrata k višji ravni človeškega razvoja.

Zato me preseneča in hkrati vznemirja, kako zelo so nekateri mediji in deli javnosti preokupirani z apokaliptičnimi scenariji glede umetne inteligence. Nevarnost, da bi AI »prevzela oblast«, uničila delovna mesta ali ogrozila človeštvo, je v veliki meri pretirana in epistemološko neupravičena. Seveda obstajajo tveganja – kot pri vsaki močni tehnologiji v zgodovini. Toda ta tveganja niso razlog za ustavitev ali za obravnavo umetne inteligence kot grožnje. Nasprotno: prav umetna inteligenca nam daje orodja, s katerimi lahko ta tveganja obvladujemo bolj učinkovito kot kdaj koli prej.

Menim, da bi morali danes namesto strahu gojiti intelektualni pogum in epistemološko zaupanje v človeško pamet ter v to izjemno orodje, ki smo si ga sami ustvarili. Umetna inteligenca je otrok naše človeške inteligence in predstavlja eno največjih ontoloških in civilizacijskih priložnosti, ki jih je človeštvo kdaj imelo – priložnost, da postanemo bolj zdravi, bolj pravični, bolj svobodni in da kot posamezniki ter kot civilizacija živimo dlje in kvalitetneje.

Hvala.

Iz kontinuitete DNC v njegovo moderno aplikativnost

Izr. Prof. dr. Ivan J. Štuhec

Uvod

Človeštvo je pred zgodovinsko odločitvijo: ali bomo ustvarili Babilon ali bomo obnovili jeruzalemski tempelj, ali bomo ohranili človeško dostojanstvo in bratstvo ali bomo dopustili vse večjo nepravilnost? To je temeljno uvodno vprašanje okrožnice *MAGNIFICA HUMANITAS (Veličastna človeškost)*, papeža Leona XIV.

Želja je, da se stopi v dialog z vsemi pozitivnimi potenciali človeštva. SNC je za to zaklad modrosti, dinamičen nauk, ki sooča zgodovinsko izdelane etične principe z aktualno resničnostjo digitalnega sveta, v katerem živimo.

Zanimiva je uvodna ugotovitev sedanjega papeža, ki pravi, da ko je Leon XIII. v svojem času govoril o »novostih« (*rerum novarum*), danes njegovih dragocenih naukov ne moremo preprosto ponavljati, temveč moramo prositi Boga za modrost, da bi pravilno razlagali velike razvojne spremembe našega časa, zlasti na področju tehnologije. V zadnjih letih je vse bolj jasno, kako hitro in globoko digitalizacija, umetna inteligenca (UI) in robotika spreminjajo naš svet. Tako se Leon XIV postavi na stališče, da je družbeno področje močno zgodovinsko pogojeno in da DNC nima enkrat za vedno izdelanih rešitev.

Druga pomembna predpostavka je odnos do tehnologije, ki ni sovražna sila, ampak gre za »globoko človeški pojav, ki je povezan s človekovo avtonomijo in svobodo«. Izboljšuje življenjske pogoje, vendar je vedno bila in ostaja ambivalentna. S tem stališčem je v okrožnici potrjena avtonomija zemeljskih stvarnosti, v kar štejemo tudi znanosti in tehnologijo.

Novost je v tem, da je moč in vseprisotnost novih tehnologij prežela strukturo vsakdanjega življenja, vpliva na procese odločanja in na kolektivno zavest: »Človeštvo še nikoli ni imelo tolikšne moči nad samo seboj«.

In še zadnja pomembna uvodna ugotovitev, da so bile v preteklosti predvsem države tiste, ki so usmerjale in vodile inovacije. Danes pa so glavne gonilne sile razvoja zasebne, pogosto transnacionalne družbe.

Razvoj družbenega nauka Cerkve

Papež uporabi metodo razlikovanja med tem, kaj vse so pretekle okrožnice obravnavale in tem, kaj ostaja od njih aktualno tudi danes:

Iz okrožnice *Rerum novarum* RN izpostavi dva aktualna vidika:

prvenstvo človeškega dela pred vsako zgolj proizvodno ali finančno logiko,

ter neločljiva povezanost med oznanjevanjem evangelija in prizadevanjem za pravičnejšo družbeno ureditev.

V okrožnici QA vidi tri aktualne vidike:

»zavedanje, da krivica ne zadeva le posameznih vedenjskih ravnanj, temveč tudi gospodarske in institucionalne strukture;

vrednost načela subsidiarnosti, ki poziva k krepitvi organiziranega in skupnostnega tkiva ter s tem k preprečevanju novih koncentracij moči;

ter povezanost med dostojanstvom dela, pravičnim plačilom in dejansko možnostjo, da družine živijo človeka vredno življenje.«

Pij XII. ni izdal posebne socialne okrožnice, pač pa je po 2. sv. vojni in pred koncilom izdal dokumente proti totalitarnim sistemom in imel radijske govore.

Za Leona XIV so pomembne tri smernice:

zahteva, da mora pravo imeti prednost pred interesi;

zavedanje, da so gospodarske neenakosti gojišče napetosti in nasilja;

pomembnost civilnega združevanja in organiziranja, ki je sposobno posredovati med posameznikom in državo. To so t.i. vmesna telesa.

Papež Janez XXIII in čas koncila. Dve okrožnici: Mater et magistra; Pacem in terris

V tem času nastopi novo univerzalno izhodišče: človekove pravice kot skupna osnova ter prepričanje, da trajni mir zahteva mednarodne institucije in odnose med narodi, ki so navdihnjeni z dostojanstvom vsakega človeka.

Drugi vatikanski koncil je zaznamoval prelomnico v samorazumevanju Cerkve v današnjem svetu. V pastoralni konstituciji Gaudium et spes nam je posredoval podobo Cerkve, ki se obrača k človeštvu, se vključuje v svet in si prizadeva, da bi v svojem razmišljanju izhajala iz konkretnih zgodovinskih razmer, ne pa iz abstraktnih shem.

»V izjavo Dignitatis humanae koncil priznava, da je verska svoboda temeljna pravica, ki je zakoreninjena v človekovem dostojanstvu in jo mora zagotavljati vsak pravni red«.

Papež Pavel VI. razvije misel o miru, ki ne pomeni odsotnosti vojne, temveč se oblikuje v procesu celostnega človeškega razvoja.

Z okrožnico Octogesima adveniens, napisano ob 80. obletnici Rerum novarum, Pavel VI. to perspektivo prenese na postindustrijsko družbo, ki jo zaznamujejo urbane preobrazbe, nove oblike revščine, spremembe v svetu dela in hitre kulturne spremembe, ki postavljajo pod vprašaj prihodnost ljudi in skupnosti.

Janez Pavel II. je zapustil posebej aktualno dediščino. Potrdil je povezavo med dostojanstvom dela in solidarnostjo med narodi, saj je izhajal iz poljske izkušnje zlorabe dela za vojaške namene, ki jih je Sovjetska zveza obrnila proti Poljakom. Ob padcu komunističnih diktatur je kritično ovrednotil demokracije ter tržno gospodarstvo. Naprej ponuja merila za presojanje novih oblik izkoriščanja, izključevanja in krize političnega zastopanja.

Pri Benedikt XVI izpostavi idejo o njegovem stališču da razvoj, pravičnost, institucije in trg niso nevtralne stvarnosti, temveč kraji, v katerih mora ljubezen v resnici dobiti zgodovinsko obliko.

Papežu Frančišku pripiše aktualnost o sinodalni Cerkev, Cerkvi, ki je »skupaj na poti«, ki skuša znamenja časa razlagati v luči evangelija in ki se pusti evangelizirati ubogim, s katerimi deli zgodovino.

Predlog integralne ekologije povezuje skrb za skupni dom s prednostno izbiro za uboge in odločno potrjuje, da »krik zemlje in krik revnih« [48] nista ločena drug od drugega.«

Sklep:

»Vsak od njih je s tem, ko se je soočal z izzivi svojega časa in zgodovinske spremembe razlagal v luči evangelija, poudaril različne vidike ene same dediščine: dostojanstvo osebe, vrednost dela, splošni namen dobrin, solidarnost in subsidiarnost, varovanje stvarstva ter osrednji pomen miru in bratstva.«

Aplikacija temeljnih principov DNC v sedanjo digitalno situacijo

Izhodišče

V točki 49 se okrožnica navezuje na nedavno objavljeno izjavo *Dignitas infinita* ki prvič zelo jasno in večplastno opredeli človekovo dostojanstvo. »Neskončno dostojanstvo, ki je neodtujljivo utemeljeno v svojem bistvu, pripada vsaki človeški osebi, ne glede na vse okoliščine in ne glede na to, v kakšnem stanju ali položaju se ta oseba nahaja«, [62] torej vedno in brez izjeme.« Brez poznavanja tega dokumenta ni mogoče razumeti naslova okrožnice *Veličastna človeškost*. Principi DNC izhajajo iz krščanske antropologije in njihova abstraktnost omogoča praktično aplikativnost na različne družbene in življenjske situacije. Prvič lahko v eni od papeških okrožnic vidimo to direktno uporabnost na področju digitalne situacije.

1 Princip: Skupno dobro

»Skupno dobro je dodana vrednost, rezultat medsebojnega delovanja in vplivanja, ki povezuje različna dejanja, pobude, prizadevanja in odločitve.« Kot izpeljava tega načela je opredeljena splošna namembnost dobrin:

T 65: » To načelo nas predvsem spominja, da je Bog dobrine zemlje – zemljo, vodo, zrak, naravne vire – podaril celotni človeški družini, da bi služile vsem za življenje danes in v prihodnosti, ter da imajo vsi izvorno pravico do uporabe teh dobrin.«

Med dobrine, ki so univerzalno namenjene vsem, moramo danes šteti tudi nove oblike lastnine: patente, algoritme, digitalne platforme, tehnološko infrastrukturo, podatke.

2. Princip: Subsidiarnosti

T 68 »Načelo subsidiarnosti velja v posebni meri v kontekstu digitalne revolucije. Tu nadrejena raven ni država, temveč vsak velik gospodarski in tehnološki akter, ki dejansko izvaja moč nad pogoji skupnega življenja.«

»V tem okviru so države in nadvnacionalne ustanove poklicane, da zagotavljajo pravična pravila in učinkovito varstvo, tako da imajo lokalne skupnosti, vmesne družbene ustanove, šole, univerze, cerkvene in društvene organizacije svoj glas ter lahko prispevajo k sprejemanju odločitev o vprašanjih, ki vplivajo na življenje ljudi – delo, dostop do storitev, upravljanje podatkov in digitalna okolja.«

3. Princip: Solidarnost

T 73: Solidarnost se izraža, ko vsak posameznik osebno in skupaj z drugimi sodeluje v življenju skupnosti ter pri tem prevzema resnično odgovornost, da se skupno dobro izrazi v skupnih odločitvah.

»Solidarnost zahteva, da odločitve glede podatkov, algoritmov, platform in umetne inteligence ne upoštevajo le neposredne koristi peščice, temveč tudi njihove posledice za celotno skupnost narodov in za prihodnje generacije.«

4. Princip: Pravičnost

T 77: Pravičen družbeni red v digitalni dobi je takšen, ki vsem zagotavlja enakopraven dostop do priložnosti, varuje najmlajše in najbolj ranljive, se bori proti sovraštvu in dezinformacijam ter uporabo podatkov in tehnologij podreja javnemu nadzoru, tako da merilo ne postane goli dobiček, temveč dostojanstvo vsakega človeka in dobro narodov.

Cilj: splošen razvoj človeštva

»Tehnološke inovacije – vključno z umetno inteligenco – niso nevtralne: lahko spodbujajo sodelovanje in pravičnost ali pa krepijo neenakosti, nadzor in izključevanje. Zato jih je treba presojati po odločilnem vprašanju: ali res prispevajo k temu, da ljudje in narodi rastejo v človečnosti in bratstvu, ob spoštovanju našega skupnega doma in prihodnjih generacij? Tu načela socialnega nauka postanejo konkretna merila razločevanja za področja, ki jih bomo obravnavali v naslednjih poglavjih.«

Načela katoliškega socialnega nauka nam pomagajo razlagati to novo stvarnost. V svetu, v katerem je v rokah peščice akterjev skoncentrirana moč nad podatki, računalniškimi zmogljivostmi in regulacijo, govoriti o skupnem dobrem pomeni razkrivati to novo spoznavno, gospodarsko in politično asimetrijo ter nove monopole umetne inteligence poimenovati s pravim imenom.

Govoriti o splošni namembnosti dobrin pomeni iskati poti za zagotovitev dostopa vseh do tehnologije in izobraževanja. Govoriti o subsidiarnosti zahteva varovanje sposobnosti skupnosti, da sprejemajo odločitve in izvajajo popravke, ne da bi bilo njihovo delovanje omejeno zgolj na nadzor po tem, ko so bili standardi določeni drugje.

Ko govorimo o solidarnosti, moramo usmeriti pogled na nevidno delo, ki pogosto poteka v pogojih izkoriščanja in stoji za algoritmičnimi modeli. Ko govorimo o pravičnosti, moramo postaviti pod vprašaj razmerja moči, ki določajo, kdo sme učiti modele in kdo služi zgolj kot objekt učenja. Zavedati se moramo, da socialna pravičnost ni le cilj, ki ga je treba varovati po uvedbi tehnologije, temveč predpogoj, ki ga je treba upoštevati že pri njenem zasnovanju.

Uporabnosti teh principov v Cerкви! T(86-89)

Socialni nauk ni namenjen le družbi: je tudi preizkus vesti za Cerkev, tisto hišo in šolo občestva, ki je vedno poklicana k temu, da zagotovi, da se načela, navedena v tem poglavju, živijo predvsem znotraj nje same. Okrožnica tako najprej pozove vodilne v Cerкви, da to, kar pričakujejo od drugih najprej sami, uresničujejo v cerkvenih skupnostih. Tu lahko govorimo o ponovni postavitvi DNC v središče cerkvenega delovanja in oznanjevanja. Temu poglavju bo treba posvetiti posebno pozornost, saj je DNC v naši lokalni Cerкви popolnoma zanemarjen.

Teološki in biblični okvir okrožnice Magnifica Humanitas

Prof. dr. Roman Globokar

Okrožnica Magnifica Humanitas ima zelo jasen teološki okvir. Ta se kaže najprej v začetku in koncu okrožnice. V uvodu papež razloži, kaj pomeni Magnifica Humanitas. Okrožnico pa konča z Magnifikatom, Marijinim spevom. Veličanstvo ni v gospodovalni moči in nadzoru, ampak je v v ponižni drži hvaležnosti, služenja in gradnje skupnosti. »Mogočne je vrgel s prestola in povišal je nizke.« Teologija je tista, ki vsaki generaciji človeštva odkriva, kaj je najgloblji smisel življenja, kdo je človek v Božji perspektivi, kaj je tisto bistveno človeško. Pri odkrivanju veličastne človeškosti – to je pravilen prevod magnifica humanitas – je za kristjane ključ utelešena Božja Beseda, Jezus Kristus. V Kristusu gledamo izpolnjenega človeka, on je tudi končni cilj zgodovine, zato se tudi v skrivnosti Besede, ki je postala meso, razjasni skrivnost človeka (GS 22 v MH 1).

Namen okrožnice je, da se katoliška Cerkev iz svoje teološke perspektive vključi v skupni dialog v prizadevanju za izgradnjo pravičnega sveta v dobi umetne inteligence. Cilj skupnih prizadevanj je ohraniti »veličastno človeškost«, to, kar človeka dela resnično človeškega. V čem je ta posebnost človeka, ki jo je treba ohraniti? Ob koncu okrožnice papež zapiše: „Dostojanstvo, ki ga je Sveti Duh vtisnil v vsakega od nas, se kaže tudi v naši sposobnosti kritičnega razmišljanja, svobodne izbire in ljubezni ter v vzpostavljanju pristnih odnosov. Noben računalniški sistem, ne glede na to, kako napreden je, ne more ustvariti srca, ki se daruje,

ali vesti, ki loči dobro od zla.“ (MH 233) Gre torej za duhovno razsežnost človeka, ki je v okrožnici v glavnem označena s pojmom srce (ne duša). Poleg tega pa je skozi celotno okrožnico poudarjeno, da k veličastni človeškosti spada tudi človekova ranljivost, krhkost, nepopolnost, ki ga odpira za odnose in presežnost.

Že v prvem stavku okrožnice papež govori temeljni izbiri, ki jo ima človeštvo danes, ki je v tem, ali bo zgradilo nov Babilonski stolp ali pa bo obnovilo sveto mesto Jeruzalem, v katerem bosta vladala mir in pravičnost. Ti dve biblični podobi – gradnja babilonskega stolpa in obnova porušenega Jeruzalema – predstavljata biblični leitmotiv oz. rdečo nit skozi celotno besedilo okrožnice. V uvodu je predstavljeni simbolni pomen obeh podob.

Vsem poznani motiv gradnje babilonskega stolpa kaže na stalno skušnjavo človeštva, da bi z lastnimi močmi, brez Boga, dosegli nebesa. Babilonski stolp je simbol človeškega ponosa, moči, samozadostnosti. Išče se poenotenje – homogenost na račun skupnosti, žrtvovanje človeškosti za učinkovitost. Pot za dosego tega cilja je en jezik, ena tehnologija, ena smer. Na koncu pride do zmešnjave jezikov, ni komunikacije, ni razumevanja, ni enotnosti. (MH 7)

Druga svetopisemska podoba, h kateri se papež Leon XIV. večkrat vrača v okrožnici Magnifica Humanitas, pa je obnova porušenega Jeruzalema v času po vrnitvi iz Babilonskega suženjstva v 6. stol. pred Kr. Izgnanci se vrnejo v svojo domovino in najdejo porušeno mesto Jeruzalem. Lahko bi se jih lotilo malodušje in občutek popolne nemoči. Nehemija je zbral vse člane ljudstva, da so se dogovorili glede obnove mesta. Vsaka družina je prevzela en del obzidja. V medsebojnem dogovoru in razdelitvi nalog so postopoma obnovili mesto. V tej biblični podobi izstopajo najprej sprejemanje ranljivosti in nemoči. Nato pa sodelovanje, skupnost, vsak prispeva po svoji moči, soodgovornost, obnova odnosov. Bistvena razlika v primerjavi z gradnjo babilonskega stolpa je, da je v primeru obnove Jeruzalema v središču Bog in gradnja medsebojnih odnosov v spoštovanju različnosti. Ne gre za vsiljeno poenotenje, ampak za harmonijo, v kateri vsak prevzame svoj del odgovornosti. (MH 8)

V luči teh dve temeljnih podob papež nato v uvodu poda prvo vrednostno oceno glede umetne inteligence: »Glavna izbira ni med »da« ali »ne« tehnologiji, temveč med gradnjo Babilona ali obnovo Jeruzalema; med silo, ki si prizadeva zavladati nebesom, in ljudstvom, ki v Božji prisotnosti skupaj gradi zidove bratskega sobivanja.« Papež nas spodbuja, da se izognemo sindromu Babilonskega stopa, ki povečuje dobiček, žrtvuje šibke, nevtralizira različnosti, obljublja uspeh, in se odločimo za Nehemijevo pot, ki poudarja pomen sodelovanja, skupne gradnje, sprejemanja različnosti in pot dialoga.

Že v uvodu, še bolj pa v zaključku, papež izpostavi vizijo novega Jeruzalema, ki je opisan v knjigi Razodetja, ki prestavlja dovršitev sveta in ga zaznamuje mir, pravičnost in

dostojanstveno življenje v skupnosti. Papež poudarja, da je novi Jeruzalem dar od Boga, da ni proizvod človeških moči, vsekakor pa smo ljudje poklicani, da smo sodelavci Božjega kraljestva in da s svojimi dejanji prispevamo k vzpostavitvi miru, pravičnosti in dostojanstva za vsakega človeka.

Glede odnosa do novih pridobitev papež išče ravnovesje: „Ne smemo dopuščati naivnega navdušenja niti podžigati neutemeljenih strahov.“ (MH 14) Navaja pet meril za razločevanje: dostojanstvo človeške osebe, splošna namembnost dobrin, prednostna izbira za uboge, skrb za skupni dom in mir. Naša dolžnost je, da ohranimo človeškost. »Z ljubeznijo moramo ohraniti veličino človeškosti, ki nam je bila podarjena in se v polnosti razodeva v Jezusu Kristusu.« (MH 14)

Papež zaključí uvodni del z naslednjim osebnim povabilom: »Z srcem pastirja in očeta prosim vse, naj opustijo gradnjo še enega Babilonskega stolpa in združijo moči pri gradnji skupnega dobrega, da človeštvo nikoli ne bo izgubilo svoje lepote in da bo svet spet spoznal človeško srce kot kraj, kjer želi prebivati Bog.«

Tretje poglavje, ki je posvečeno kritičnemu ovrednotenju umetne inteligence, papež zopet odpre s podobama Babilonskega stolpa in obnove Jeruzalema. Ponovi temeljno dilemo: bomo razvoj umetne inteligence prepustili logiki prevlade in moči ali pa se bomo odločili za sodelovanje in soodgovornost. Papež se naveže na svojega predhodnika in obsodi tehnokratsko paradigmo moči, ki išče predvsem nadvlado nad drugimi in neobzdrano izkoriščanje zemeljskih virov. To paradigmo poganja neustavljivo gonilo po imeti vedno več. Zato je pomembno, da razvoj in uporaba umetne inteligence vodijo etična načela: „Ustvarjalna inteligenca človeštva je dar, ki lahko lajša trpljenje in odpira nove možnosti, vendar mora ostati usmerjena v skupno dobro, pravičnost, skrb za ranljive in stvarstvo.“ (MH 129)

Na vprašanje, ali bo UI omogočila bolj človeško življenje, se papež Leon XVI. spet vrne k bibličnima podobama: „Če je odgovor pritrdilen, lahko to razumemo kot priložnost, ki jo je treba odgovorno izkoristiti na poti potrpežljive in skupne obnove, podobno kot pri obnovi Jeruzalema, o kateri pripoveduje Nehemijeva knjiga. Če pa se moč krepi, medtem ko srce usiha in se človeške vezi trgajo, se soočamo z novo obliko Babilona – zgradbo, ki je veličastna, a v osnovi razčlovečuje.“ (MH 129)

V petem poglavju, ki govori o vprašanju vojne in miru v sodobnem svetu, pride zopet do izraza biblična rdeča nit obeh podob. Papež zapiše: „Na eni strani smo v skušnjavi, da bi zgradili Babilonski stolp, opirajoč se na moč in ponos. Na drugi strani pa je potrebno potrpljenje, da bi Jeruzalem obnovili »kos za kosom«, tako kot v Nehemijevih časih, z ohranjanjem človeškosti in skupnega dobra.“ (MH 184)

Papež opozarja na širjenje kulture moči (MH 185), ki ima za posledico povečano polarizacijo in nasilje. Dejansko smo trenutno v času, v katerem poteka največ vojn in oboroženih spopadov po drugi svetovni vojni. Papež to imenuje sodobni Babilon, v katerem poteka spopad med imperializmi za prevlado.

V teh novih okvirjih je tudi spremenjena vloga držav, saj nimajo več odločilne moči in nadzora na področjih ekonomije, politike in tudi vojskovanja. Moč zasebnih korporacij in tudi zasebnih vojaških skupin velikokrat presega moč in vpliv posameznih držav. To tudi otežuje mednarodne odnose in zavzemanje za pravično svetovno ureditev. Papež spodbuja vrnitev k multilateralizmu in oblikovanju svetovnega reda na podlagi mednarodnega prava. To bi odgovarjalo podobi izgradnje porušenega Jeruzalema.

Pri oblikovanju vizije se Leon XIV. vrne k terminologiji, ki sta jo uporabljala papeža Pavel VI. in Janez Pavel II., in sicer »civilizacija ljubezni«. Gre za počasen gradbeni projekt, ki pa je usmerjen v izgradnjo svetega mesta, v katerem bo pravičnost, sobivanje in mir. Za to pa niso dovolj samo velikodušne geste, ampak je treba oblikovati celovito vizijo. „Danes moramo to vizijo odločno ponovno oživiti, saj civilizacija ljubezni ni naivna utopija, temveč zahteven projekt, ki vključuje prevajanje dobrotelčnosti v strukture pravičnosti, institucionalno utrditev bratstva ter obravnavanje drugih – bodisi posameznikov bodisi narodov – kot zaveznikov, ki so nujni za gradnjo skupnega dobrega.“ (MH 186)

Varovanje človeštva v času preobrazbe na področju šolstva

Asist. dr. Gabriel Kavčič

Uvod v 4. poglavje okrožnice *Magnifica Humanitas*

V četrto poglavje okrožnice *Magnifica Humanitas* se govori o šolstvu umešča kot del širšega vprašanja, kako v tej digitalni preobrazbi varovati vse »človeško«, *humanitas*.

Naslov poglavja je: *Varovati človeško v preobrazbi: resnica, delo, svoboda*. Zato šolstvo ni obravnavano samo kot ena družbena ustanova, ampak kot ključen prostor, kjer se človek uči živeti resnico, svobodo in odgovornost v digitalni dobi.

4. poglavje se predvsem posveti resnici kot pomembnemu gradniku skupnega dobrega. V svetu, kjer digitalni mediji, algoritmi in umetna inteligenca lahko oblikujejo javno mnenje, širijo manipulacije in drobijo pozornost, namreč vzgoja postane odločilna. Šola je predstavljena kot prostor, kjer mladi ne le pridobivajo informacije, ampak prostor iskanja resnice, kritičnega mišljenja, razločevanja in vprašanj smisla.

Papež opozarja, da v prihodnosti ne bo dovolj le tehnično opismenjevanje mlade, ampak jih bo potrebno učiti predvsem pravilne, kritične in odgovorne rabe digitalnih orodij, umetne inteligence in spletnih okolij. Šola je zato eden od odgovorov na nevarnost, da bi človek v digitalnem svetu postal pasiven uporabnik, objekt manipulacije ali »vir podatkov«.

Sveti oče spodbuja k neki vrsti vzgojnega zavezništva. Poudarja, da starši sami ne morejo nositi vsega bremena digitalne vzgoje, zato so potrebni sodelovanje družine, šole, politike, cerkvenih skupnosti in javnih ustanov. Šola tako ni nadomestek za družino, ampak njena zaveznica.

Nadalje je pomembna misel še ta: šola mora v času umetne inteligence ohraniti tisto, česar digitalno okolje samo ne more dati: skupni čas za učenje, zanesljive odnose, celostno vzgojo, tišino, poglobljen študij, branje in osebno rast. Zato papež pravi, da šola ni poklicana loviti tempa digitalnega sveta, ampak ponuditi človeški prostor zorenja.

Glavni izzivi za slovensko šolstvo v času UI

Kaj ima torej *Magnifica Humanitas* povedati v slovenski situaciji v šolstvu? Izbral sem štiri glavne teme, ki se zdijo za prihodnost posebej pereče, če upoštevamo vedno večjo prisotnost sistemov UI v vsakodnevnem življenju pedagogov in učencev.

Usposobljenost učiteljev

Težave slovenskega šolstva so vsem znane: relativno starajoč se kader, pomanjkanje učiteljev in profesorjev, prenavljajoči se učni načrti, ki pa ne uspejo premagati osredotočenosti na deduktivni način učenja in diktaturo ocenjevanja v vseh možnih oblikah.

Na drugi strani imamo učence, dijake in študente, ki so jim različna orodja UI dosegljiva še bolj, kakor družbena omrežja. Razni povzetki UI, denimo, se danes ponujajo sami že v tako splošnih orodjih, kot so spletni iskalniki.

Težava je jasna: pedagoški kader s povprečjem svojih pristopov nikakor ne dohaja.

Posamezni učitelji sicer eksperimentirajo, vendar dolgoročno šole potrebujejo sistemsko podporo: smernice, usposabljanja, tehnično infrastrukturo, varna orodja, podporo vodstva in jasne nacionalne oziroma institucionalne politike.

Tu bo nastala tudi težava financiranja, saj bo potrebno morebitni redni uporabi UI v šolstvu prilagoditi tehnične zahteve učilnic, o čemer bi šole že ta trenutek potrebovale jasno besedo, saj se v okviru rednega izobraževanja v informatiki danes kupujejo računalniki in procesorji, ki morda čez nekaj let ne bodo več odgovarjali na resnične potrebe šolstva.

Enako, zelo jedrnato v št. 145 ugotavlja sveti oče: »Številni izobraževalni sistemi se težko posodablajo v ritmu sprememb in podpirajo celostno rast učencev. Razvoj informacijskih tehnologij in umetne inteligence hitro dela neustrezne učne programe, zasnovane za neko drugo

dobro; hkrati pa organizacija šole, prostori, metode vrednotenja in sama podoba učitelja kličejo po ponovnem premisleku z vidika resnično celostne vzgoje, odprte za vse razsežnosti osebe. Treba je podpirati stalno formacijo učiteljev skozi celotno poklicno življenje, da bodo znali pozitivno vstopati v dialog z novimi tehnologijami ter učencem pomagati, da jih uporabljajo odgovorno, kritično in ustvarjalno in da njihovem vplivu ne podležejo pasivno.»

Pedagoški izzivi in kakovost učenja

UI lahko pomaga pri razlagi snovi, diferenciaciji, pripravi vaj, povratnih informacijah in podpori učencem, vendar obstaja tveganje, da sistemi UI postanejo bližnjice namesto učnega orodja. Ključni izziv je, kako jo uporabiti tako, da se spodbuja razumevanje, kritično mišljenje, ustvarjalnost in samostojno reševanje problemov, ne pa pasivnega kopiranja odgovorov.

Doshi in Hauser (2024) sta v spletnem eksperimentu preučevala vpliv generativne UI na ustvarjalno pisanje. V raziskavi je sodelovalo 293 odraslih piscev s platforme Prolific, razdeljenih v tri skupine: brez UI, z eno idejo UI ali s petimi idejami UI. Zgodbe je ocenilo 600 neodvisnih ocenjevalcev. Izsledki raziskave: UI je izboljšala kakovost in ustvarjalnost posameznih stvaritev, zlasti pri manj ustvarjalnih piscih, vendar so bile zgodbe z UI med seboj bolj podobne, kar kaže vpliv UI na manjšo kolektivno raznolikost idej.

Liu idr. (2026) so v sicer še nerecenzirani raziskavi preučevali vpliv UI-pomoči na vztrajnost in samostojno reševanje nalog. V seriji naključnih, a nadzorovanih učnih nalog je sodelovalo 1.222 udeležencev, ki so reševali naloge iz matematičnega sklepanja in bralnega razumevanja, z ali brez pomoči UI. Rezultati so pokazali, da je UI kratkoročno izboljšala uspešnost med reševanjem, vendar so udeleženci po odvzemu UI delali slabše kot kontrolna skupina in tudi pogosteje obupali. Avtorji zato sklepajo, da lahko kratka uporaba UI izboljša takojšnji rezultat, hkrati pa oslabi vztrajnost in samostojno uspešnost.

Papež je glede tega izjemno poljudno-človeški: *»Vzgajati za uporabo umetne inteligence zato pomeni vzgajati za odločanje, kdaj in za kaj je ne uporabljati. Hitrost in lahkost, s katerima pridobimo odgovor ali povzetek, lahko ugasneta željo po postavljanju vprašanj, ki obrodi sad samo v trajanju. Kakor piše Platon, se najgloblje in najpomembnejše stvari naučimo šele po dolgem času in velikem naporu, ko se v pogovoru z drugimi trudimo »drgniti« pojme in izkušnje kakor kresilne kamne, dokler v nas ne preskoči iskra razumevanja. Vzgajati se moramo za post od umetne inteligence in naše mlade varovati pred obljubo popolnega stroja, pred tisto prefinjeno zapeljivostjo, zaradi katere se človeško mišljenje zdi nepotrebno prav tedaj, ko je najbolj potrebno.»* (Št. 140)

Ocenjevanje, avtorstvo in akademska poštenost

Ta tema nam je močno poznana v celotni šolski vertikali. Vedno boljša generativna UI namreč otežuje presojo, kaj je učenčevo lastno delo. To posebej vpliva na eseje, seminarske naloge, domače naloge, programiranje in raziskovalne naloge. Šole zato potrebujejo jasna pravila o dovoljeni uporabi UI, navajanju uporabe orodij, preverjanju avtorstva in prilagoditvi ocenjevanja, na primer z ustnimi zagovori, procesnim delom in refleksijo.

Gre za dokaj specifično težavo, zato je jasno, da se papež v *Magnifica Humanitas* s tem ne ukvarja neposredno, lahko pa iz 1. dela 4. poglavja vseeno zaznamo, da naj šole ocenjevanje preoblikujejo tako, da se preverja razumevanje, osebno odgovornost, proces mišljenja in sposobnost razločevanja, ne le končnega izdelka; pravila o uporabi UI morajo služiti resnici, ne zgolj nadzoru.

Vse to, ob vedno bolj skritih in inovativnih uporabah tehnologije, ki lahko pomaga ali celo neposredno vpliva na način ocenjevanja, seveda vodi v vedno bolj osebne načine preverjanja znanja in razumevanja, druge poti si ne predstavljam. Pametna očala, mikroskopske slušalke in podobne napredne naprave so prisotni načini vplivanja na ocenjevanje, na katere naše šole niso pripravljene. Marsikateri pedagog si jih ne predstavlja niti v znanstveni fantastiki. Vendar, kakor opozarja sveti oče, ne gre za lov na čarovnice, ampak dejstvo, da iščemo resnico in mlade pripravljamo na življenje. Če jim miselne sposobnosti trohnijo zaradi vpliva UI, bo treba ocenjevanje in preverjanje pač postaviti na novo, v službi mladim in njihovim srečnejšim življenjem.

Neenakost, dostop in digitalna pismenost

Še ena pomembna tema, ki se pojavlja v šolstvu, v katerega vstopa tehnologija: UI lahko poveča razlike med učenci in tudi med šolami. To temo dobro poznamo, z različnimi boni in nakupi računalnikov so jo poskusili reševati obe pretekli slovenski vladi.

Nekateri imajo dostop do boljših naprav, plačljivih orodij, hitrega interneta in več podpore doma, drugi ne. Izziv je tudi jezikovni: orodja pogosto bolje delujejo v angleščini kot v slovenščini. To bo treba nekako premostiti.

Papež na to jasno opozarja v št. 144: *»Tako znotraj posameznih narodov kakor med različnimi območji sveta ostajajo velike neenakosti pri dostopu do osnovnega izobraževanja in višjega študija. V nemalo državah država še ni vložila potrebnih sredstev, da bi vsem zagotovila kakovostno vzgojo, bodisi z ustrezno podporo javnemu šolskemu sistemu bodisi s podporo zasebnim ustanovam, ki opravljajo to temeljno službo. Kadar je pomemben del izobraževanja na različnih ravneh zaupan zasebnim ustanovam, se lahko zgodi, da je dostop do šole ob*

pomanjkanju ustrezne javne podpore preveč odvisen od ekonomskih zmožnosti družin. Spričo tega tveganja pa je vendarle treba priznati in podpirati prispevek številnih katoliških vzgojnih ustanov, ki kljub temu, da so zasebne ustanove, zagotavljajo vključujoč sprejem otrok in mladih iz vseh okolij, tudi kadar ekonomske razmere družin tega sicer ne bi omogočale.»

Lahko bi spregovorili še o mnogih drugih izzivih, na primer o varstvu osebnih podatkov, zasebnosti in skladnosti z GDPR, o etičnih vprašanjih, pristranskosti in diskriminaciji algoritmov, o zanesljivosti informacij in halucinacijah UI ter o potrebi po jasnih institucionalnih pravilih, odgovornosti in sistemski regulaciji uporabe UI v šolstvu, ampak naj bo dovolj.

Zaključek

Četrto poglavje okrožnice *Magnifica Humanitas* nas postavlja pred temeljno vprašanje: ali bo človek v digitalni preobrazbi ostal človek. Digitalni mediji, algoritmi in umetna inteligenca ne spreminjajo samo načina obveščanja in učenja, ampak tudi naš odnos do resnice, svobode, odgovornosti in medsebojnih odnosov.

Na področju šolstva to pomeni, da šola ne sme zgolj »loviti« hitrosti digitalnega sveta. Njena naloga je, da mladim ponudi tisto, česar tehnologija sama ne more dati: čas za zorenje, zanesljive odnose, kritično mišljenje, tišino, branje, razločevanje in ljubezen do resnice.

Zato umetna inteligenca v medijih in šolstvu ne sme biti razumljena samo kot tehnično vprašanje, ampak kot vzgojni in človeški izziv. Ključno merilo ostaja: ne le, kaj tehnologija zmore, ampak kakšnega človeka ob njej oblikujemo.

Avtonomna smrtonosna orožja, deliberatio in enciklika Magnifica Humanitas

doc. dr. Tadej Strehovec

I. UVOD: NOV TIP MORALNEGA VPRAŠANJA

V letu 2026 smo priče pojavu, ki ga moralna teologija do nedavnega ni mogla predvideti: algoritmičnemu vojskovanju. Sistemi umetne inteligence ne le podpirajo vojaških odločitev — v določenih konfiguracijah jih sprejemajo namesto ljudi. Ta premik od orožja kot orodja do orožja kot nadomestka moralnega akterja terja resno teološko obravnavo. Peto poglavje apostolske enciklike papeža Leona XIV. *Magnifica Humanitas* (2026)¹ je prvi magisterijalni

¹Leon XIV., *Magnifica Humanitas: O varovanju človeške osebe v času umetne inteligence* (Vatikan: Libreria Editrice Vaticana, 2026), pogl. 5.

dokument, ki se z imenom in analitično preciznostjo sooči s to problematiko. Predavanjsko besedilo sledi strukturi petega poglavja in ga postavlja v dialog s klasičnim moralnoteološkim izročilom. Metodološka opomba je nujna že na začetku: enciklika ni moralni apel, temveč teološka diagnoza. Njena moč ne izvira iz retorike, temveč iz dosledno izpeljane antropologije, ki ima svoje korenine v *imago Dei*, v Tomaževi teoriji dejanja in v načelih teorije pravične vojne (*bellum iustum*). Razlika med apologetskim apalom in teološko analizo bo vodilo skozi celotno predavanje.

II. IMAGO DEI IN DELIBERATIO: TEOLOŠKI TEMELJ ARGUMENTA

2.1 Imago Dei kot izhodišče

Leon XIV. gradi argument petega poglavja na antropološkem temelju, vzpostavljenem že v drugem poglavju enciklike: vsak človek nosi *imago Dei* — podobo Boga² — ki mu podeljuje ontološko dostojanstvo, neodtujljivo in neprenosljivo. Iz tega dostojanstva izhaja moralna subjektivnost: sposobnost in dolžnost odgovornega delovanja. Ta antropološka os ima neposredne posledice za vprašanje vojskovanja: odločitev o odvzemu življenja ni le taktični postopek, temveč moralno dejanje v polnem pomenu besede — *actus humanus*, ki predpostavlja razumsko pretehtavanje, intencionalnost in osebno svobodo.

2.2 Deliberatio: strukturna zahteva, ne opcija

Tomaž Akvinski v *Summa Theologiae*, I–II, q. 14 razvija pojem *deliberatio* kot razumsko pretehtavanje, ki predhaja vsaki zavestni odločitvi.³ *Deliberatio* ni zgolj refleksija — je konstitutivni element moralnega dejanja: brez nje imamo le *actus hominis* (dejanje človeka kot naravnega bitja), ne *actus humanus* (dejanje človeka kot moralnega akterja). Enciklika to distinkcijo aplicira na sisteme avtonomnega orožja (LAWS — *Lethal Autonomous Weapon Systems*) z natančnostjo: algoritmi selektirajo podatke, ne pretehtavajo moralnih razlogov. Kar LAWS sistemi opravljajo, je statistična obdelava informacij — *deliberatio* pa ni verjetnostni izračun, temveč osebno in odgovorno soočenje z moralno realnostjo konkretnega položaja.

2.3 Primer: sistem Lavender v Gazi

²Prav tam, pogl. 2. O *imago Dei* v moralni teologiji gl. tudi Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens* (Freiburg: Herder, 1976), 43–51.

³Thomas Aquinas, *Summa Theologiae*, I–II, q. 14, a. 1: »Consilium autem proprie est de his quae aguntur a nobis.«

Dokumentirani primer sistema Lavender, ki ga je izraelska vojska med konflikti v Gazi predvidevala za identifikacijo tarč,⁴ razkriva strukturno napetost med formalnim in dejanskim nadzorom. Operaterji so imeli povprečno 20 sekund za »potrditev« tarče. Formalno je bil ohranjen *human-in-the-loop* (človek v zanki); dejansko pa je vsebinska presoja v tem časovnem okviru postala praktično nemogoča. Arhitektura sistema je strukturno izključila tisto *deliberatio*, ki jo moralnoteološka tradicija zahteva za vsako odločitev o ubijanju. Epistemična previdnost ostaja na mestu: ker gre za vir z omejenim dostopom do primarnih podatkov, je primer treba obravnavati kot induktivno ilustracijo, ne kot nesporno dejstvo. Teološki argument enciklike sicer ne stoji ali pade z enim primerom, temveč na strukturni analizi arhitekture takih sistemov nasploh.

III. TROJNI ODGOVORNOSTNI DEFICIT

Robert Sparrow je v filozofiji prava že leta 2007 formuliral *responsibility gap* (odgovornostna vrzel):⁵ napak avtonomnih sistemov ni mogoče pripisati niti programerju, niti nadrejenemu, niti stroju samemu. Leon XIV. ta uvid razširi v trojni deficit, ki zajema pravno, etično in teološko raven. Na pravni ravni: ženevske konvencije in mednarodno humanitarno pravo predpostavljajo prepoznavnega odgovornega subjekta — vojaka ali poveljnika, ki sprejme odločitev in zanjo odgovarja. Avtonomni sistem to predpostavko strukturno razgrajuje. Ni jasnega naslovnika prava, ni možnosti sodnega pregona algoritma, ni osebne odgovornosti, ki bi jo mednarodna skupnost lahko zahtevala. Na etični ravni: moralna odgovornost zahteva svoboden in zavesten *deliberatio*. Natančnost stroja tega pogoja ne nadomesti. Kot poudarja enciklika: natančen uboj brez moralne zavesti ostaja uboj. Algoritem, ki statistično pravilno identificira tarčo, ne nosi nobene moralne odgovornosti — in ravno ta praznina je etično nevzdržna. Na teološki ravni: smrtonosna odločitev, ki ni usidrena v osebni zavesti pred Bogom in bližnjim, Leon XIV. opredeli kot *peccatum structurale* — strukturni greh.⁶ To ni greh posameznika z napačnim namenom, temveč zlo, ki je vgrajeno v arhitekturo sistema — v njegovo zasnovo, ne v njegovo zlorabo. Gre za tisto vrsto moralnega problema, ki ga individualna moralna teologija ne more ustrezno obravnavati brez strukturne analize.

⁴+972 Magazine in Local Call, »Lavender: The AI machine directing Israel's bombing spree in Gaza,« 3. april 2024. Gre za investigativni medij z omejenim dostopom do primarnih virov; podatke je treba obravnavati z metodološko previdnostjo do neodvisne verifikacije.

⁵Robert Sparrow, »Killer Robots,« Journal of Applied Philosophy 24, no. 1 (2007): 62–77.

⁶Leon XIV., Magnifica Humanitas, pogl. 5. O peccatum structurale gl. Ladislav Örsy, »Structural Sin and Institutional Reform,« Theological Studies 62 (2001): 742–760.

IV. TEORIJA PRAVIČNE VOJNE IN NJENE MEJE

Klasična doktrina *bellum iustum* — utemeljena v Avguštinovi in Tomaževi tradiciji, razvita skozi sholastiko in modernizirana pri Michaelu Walzerju⁷ — zahteva izpolnitev šestih meril: pravičen razlog (*iusta causa*), zakonita oblast, pravilen namen, sorazmernost (*proportionalitas*), razlikovanje (*discriminatio*) in zadnja možnost (*ultima ratio*). Enciklika ugotavlja, da LAWS strukturno ogrožata vsaj dve od teh meril. Kriterij razlikovanja med borci in civilisti v asimetričnem urbanem vojskovanju zahteva kontekstualno moralno presojo, ki presega statistično klasifikacijo. Algoritem, ki operira s podatki o obleki, lokaciji in vedenjskem vzorcu, ne more zanesljivo razbrati namena, strahu ali konteksta — tistega, kar klasična tradicija imenuje »razumni vojak«. Enciklika ugotavlja, da je diskriminacijska zahteva *bellum iustum* algoritmično nedosegljiva v okoliščinah, kjer je razlika med borcema in civilistom sama po sebi nerazločljiva brez moralnega uvida. Glede sorazmernosti enciklika razvija argument, ki ga waltzerjevska tradicija le nakazuje: avtomatizacija vojskovanja zmanjšuje neposredne žrtve med vojaki voditeljev, s tem pa tudi moralni in politični pritisk za sklenitev miru. Vojne, ki jih ne nosijo sinovi in hčere odločevalcev, postajajo oblika strukturnega nasilja z ogromnimi posrednimi civilnimi in gospodarskimi žrtvami. Leon XIV. to opredeli kot »sredstvo, ki je samo po sebi zlo« — ker strukturno onemogoča *ultima ratio* kot iskreno iskano zadnjo možnost.

V. OD OBSODBE K NORMATIVNEMU ODZIVU

Peto poglavje enciklike ne ostane pri teološki diagnozi. Leon XIV. zahteva mednarodno regulacijo, ki jo utemeljuje s konceptom *meaningful human control* — smiselnega človeškega nadzora (MHC). Ta ni zgolj tehnična zahteva; je moralna kategorija, ki jo je v filozofiji robotike razvila literatura Santoni de Sia in Van Den Hovena:⁸ vsaka smrtonosna odločitev mora biti v realnem času zavestna, osebna in pravno sledljiva. Enciklika ponuja dve analogiji: Ottawsko pogodbo (1997) o prepovedi protipehotnih min in konvencijo o kemičnem orožju.⁹ V obeh primerih je mednarodna skupnost ugotovila, da orožij, ki jih ni mogoče nadzorovati, ni smiselno

⁷Michael Walzer, *Just and Unjust Wars* (New York: Basic Books, 1977), 135–150; Bradley Jay Strawser, »Moral Predators: The Duty to Employ Uninhabited Aerial Vehicles,« *Journal of Military Ethics* 9, no. 4 (2010): 342–368.

⁸Filippo Santoni de Sio in Jeroen van den Hoven, »Meaningful Human Control over Autonomous Systems: A Philosophical Account,« *Frontiers in Robotics and AI* 5 (2018): 15.

⁹Paul Scharre, *Army of None: Autonomous Weapons and the Future of War* (New York: W. W. Norton, 2018), 319–340; Konvencija o prepovedi protipehotnih min (Ottawska pogodba), 1997, Zbirka pogodb OZN, 2026.

regulirati — temveč prepovedati. Leon XIV. ne zahteva nujno absolutne prepovedi LAWS, zahteva pa, da regulativni standard ne bo nižji od tega, kar zahteva *deliberatio*: vsaka odločitev o ubijanju mora biti prostovoljna, zavestna in odgovorna — ali pa sploh ne sme biti sprejeta. Regulativni poziv je usmerjen k razširitvi mandata GGE (Group of Governmental Experts pri OZN) z zavezujočimi instrumenti, ki bodo MHC dvignili iz etičnega priporočila na raven pravne obveze.

VI. ZAKLJUČEK

Enciklika *Magnifica Humanitas* stori v 5. poglavju tisto, kar je v zgodovini Cerkve redko: vzame konkretno tehnologijo, jo teološko analizira in iz analize izpelje zavezujoče moralno stališče. Odgovor je trojen, vsaka raven pa predpostavlja predhodno. Teološka teza pravi, da je odločitev o ubijanju *actus humanus* — in kot taka ni prenosljiva na stroj; argument ni tehnofoben, temveč antropološko utemeljen v *imago Dei* in v konceptu *deliberatio*. Etična norma ugotavlja, da smiselni človeški nadzor ni tehnična opcija, temveč moralni imperativ, ki izhaja iz Tomaževe teorije *actus humanus* in iz zahtev teorije pravične vojne po razlikovanju in sorazmernosti. Politični poziv terja, da mednarodna skupnost zagotovi zavezujoče norme, ki bodo MHC dvignile iz etičnega priporočila na raven pravne obveze — primerljivo z Ottawsko pogodbo ali konvencijo o kemičnem orožju.

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA

Konvencija o prepovedi protipehotnih min (Ottawska pogodba). 1997. Zbirka pogodb OZN, 2026.

Leon XIV. *Magnifica Humanitas: O varovanju človeške osebe v času umetne inteligence*. Vatikan: Libreria Editrice Vaticana, 2026.

Örsy, Ladislav. »Structural Sin and Institutional Reform.« *Theological Studies* 62 (2001): 742–760.

Report of the Secretary-General on Autonomous Weapons Systems. UN Doc. A/78/514. New York: United Nations, 2023.

Santoni de Sio, Filippo, in Jeroen van den Hoven. »Meaningful Human Control over Autonomous Systems: A Philosophical Account.« *Frontiers in Robotics and AI* 5 (2018): 15.

Scharre, Paul. *Army of None: Autonomous Weapons and the Future of War*. New York: W. W. Norton, 2018.

Sparrow, Robert. »Killer Robots.« *Journal of Applied Philosophy* 24, no. 1 (2007): 62–77.

Strawser, Bradley Jay. »Moral Predators: The Duty to Employ Uninhabited Aerial Vehicles.«

Journal of Military Ethics 9, no. 4 (2010): 342–368.

Thomas Aquinas. *Summa Theologiae*, I–II, q. 14. Ottawa: Commissio Leonina, 1951.

Walzer, Michael. *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Books, 1977.